

УДК 378. 174:004

Карпенко Є. М.

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІ УМІННЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ТА ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ

В статті розглядаються підходи до формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх фахівців з іноземних мов початкової ланки у процесі їх фахової підготовки, які відповідають інноваційним освітнім тенденціям. В основу реформування системи підготовки майбутніх вчителів доцільно покласти зміну цільових пріоритетів: з орієнтації на засвоєння готових знань на процес самостійного пошуку інформації та включення її у власну систему професійних знань та вмінь. Тому уміння ефективної роботи з інформацією, її пошуку, обробки та використання у навчальній та професійно-спрямованій діяльності є особливо актуальними. Автор аналізує поняття інформаційно-аналітичних умінь майбутніх вчителів іноземних мов початкової ланки та пропонує підходи до формування у майбутніх вчителів іноземних мов початкової ланки у системі професійної підготовки.

Ключові слова: інформаційно-аналітичні уміння, підходи до формування інформаційно-аналітичних умінь.

Карпенко Е. Н.

Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир

ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИЕ УМЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА ПО ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В НАЧАЛЬНОМ И ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ

В статье рассматриваются подходы к формированию информационно-аналитических умений будущих учителей иностранных языков начального звена в процессе их профессиональной подготовки, соответствующие инновационным образовательным тенденциям. В основу реформирования системы подготовки будущих учителей целесообразно положить изменение целевых приоритетов: с ориентации на усвоение готовых знаний на процесс самостоятельного поиска информации и включение ее в собственную систему профессиональных знаний и умений. Поэтому умение эффективной работы с информацией, ее поиска, обработки и использования в учебной и профессионально-направленной деятельности особенно актуальны. Автор анализирует понятие информационно-аналитических умений будущих учителей иностранных языков начального звена и предлагает подходы к их формированию у будущих учителей иностранных языков начального звена в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: информационно-аналитические умения, подходы к формированию информационно-аналитических умений.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Сучасні тенденції розвитку мовної освіти у контексті інтеграції України в європейський освітній простір передбачають оновлення цілей і змісту викладання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах. Ці зміни обумовлюють пріоритетність професійної підготовки педагогів мовних спеціальностей, вимагають перегляду їхнього традиційного статусу, а також створення оптимальних умов для глибокого та всебічного аналізу мовного матеріалу в процесі роботи з інформаційними джерелами. Проте, уміння ефективної роботи з інформацією, її пошуку, обробки та використання у

навчальній та професійно-спрямованій діяльності часто асоціюються з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодіння навиками роботи з персональним комп'ютером. Однак, поняття інформаційної грамотності включають не лише уміння ефективного користування інформаційно-комунікаційними технологіями. Це насамперед уміння ефективної роботи з інформацією.

На конференції з інформаційної грамотності у Празі (The Prague Conference of Information Literacy Experts), яка відбулася 20-23 вересня 2003 року, було вирішено організувати Міжнародний альянс з інформаційної грамотності (International Alliance for Information Literacy) [1]. Серед умінь, необхідних сучасному фахівцеві, виділено вміння систематично підвищувати свою кваліфікацію, застосовувати раціональні прийоми пошуку, аналізу, відбору, систематизації, узагальнення та використання інформації, у тому числі навчального матеріалу, орієнтуватися в інтенсивному потоці інформації, що стосується відповідної предметної галузі та суміжних галузей. Особливу увагу слід приділити підготовці фахівців з іноземних мов початкової ланки, оскільки саме від них залежить розвиток інформаційної культури дітей. Отже, одним із найважливіших компонентів сучасної системи професійної освіти є формування у майбутніх фахівців з іноземних мов початкової ланки інформаційно-аналітичних умінь, що зумовлює актуальність цієї статті.

Об'єктом статті є процес формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю в системі фахової підготовки.

Предметом статті є шляхи ефективного формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю в процесі фахової підготовки.

Мета даної публікації-науково обґрунтувати підходи до формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю у процесі професійної підготовки.

МАТЕРІАЛ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Різні аспекти досліджуваної проблеми відображені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Загальні положення та деякі педагогічні засади формування інформаційно-аналітичних вмінь розроблені Е. де Боно, Дж. Мак-Пеком, А. В. Тягло, Т. С. Воропай, А. Коржуєвим та іншими. Зокрема, Е. де Боно інформаційно-аналітичні вміння розглядаються як здатність аналізувати інформацію з позицій логіки та особистісно-орієнтованого підходу з тим, щоб застосувати отриману інформацію для стандартних та нестандартних ситуацій, питань та проблем. Всебічний та глибинний аналіз запропонованої нестандартної ситуації, на думку Е. де Боно, має на меті прийняття незалежних, виражених рішень на основі різнобічних продуманих аргументів. Дж. Мак-Пеком розроблені особливості формування та застосування інформаційно-аналітичних вмінь в різних сферах діяльності, що виражаються в наступних положеннях:

1. Інформаційно-аналітичні вміння не можуть бути предметом, що функціонує ізольовано від специфічних областей і проблем.

2. Критерії формування інформаційно-аналітичних вмінь змінюються в залежності від сфери їх застосування.

3. Процес формування інформаційно-аналітичних вмінь включає в себе розвиток мисленевих процесів, спрямованих на розв'язання специфічних проблем у певній сфері діяльності.

Отже, процес формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх вчителів вимагає використання специфічних методів та засобів, спрямованих на розвиток аналітичних операцій в процесі педагогічно-спрямованої діяльності. Деякі педагогічні засади формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх фахівців розглядаються у працях Тягло А.В., Воропай Т.С., Коржуєва А та ін. Зокрема, процес формування інформаційно-аналітичних вмінь в процесі фахової підготовки повинен бути спрямований на виконання ряду завдань, а саме:

– оволодіння теоретичними знаннями про основні форми, правила та закони аналітичного мислення

– оволодіння вміннями правильного аналізу різноманітної інформації, перевірки її достовірності та прийняття на її основі виважених рішень.

Одними з найбільш продуктивних для досягнення вищенаведених завдань форм організації процесу фахової підготовки можуть бути: проблемна лекція, основою якої є моделювання педагогічних ситуацій, імітація наукових семінарів та дискусій, практичні заняття проблемного дослідницького характеру, дослідницькі самостійні роботи у позанавчальний час.

Проте нам невідомі результати комплексного психолого-педагогічного вивчення, цілісного теоретико-методологічного обґрунтування формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх вчителів в процесі фахової підготовки. Про недостатню розробленість порушеної проблеми свідчить також кількість визначень, що не повністю відповідають принципам формування інформаційно-аналітичних вмінь, як необхідної складової фахової підготовки. У зв'язку зі специфікою порушеної проблеми, ми беремо за основу робоче визначення інформаційно-аналітичних вмінь як необхідної складової професійної підготовки майбутніх вчителів. Це інтелектуальне новоутворення, що полягає у здатності знаходити, досліджувати, аналізувати потрібну інформацію та ефективно застосовувати її у власній професійно-спрямованій діяльності. Серед найважливіших характеристик інформаційно-аналітичних вмінь найбільш професійно зорієнтованими є відкритість до нової інформації, нестандартних способів розв'язання поставлених проблем, здатність до формування власних ідей на основі наданої інформації та обґрунтованого вибору між ними, всебічного та глибинного аналізу інформації, здатність до конструктивного діалогу на основі всебічного аналізу висунутих точок зору, направленість на самодіагностику в процесі формування власної системи знань.

Недостатньо дослідженим залишається питання сучасних наукових підходів організації навчально-виховного процесу, спрямованого на формування інформаційно-аналітичних вмінь майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю.

Оскільки навчальний процес ми розглядаємо з точки зору системності, то вважаємо за доцільне розглянути *системний підхід*, який дозволяє ставитися до будь-якого об'єкта (людини, діяльності, явища тощо) навколишньої дійсності як до системи. Використання цього підходу до певних груп об'єктів передбачає ідеї цілісності, складної організованості досліджуваних об'єктів та їхньої внутрішньої активності й динамізму. На нашу думку, найбільш вдалою є концепція Н. В. Кузьміної та її розуміння поняття «педагогічна система» – це «множина взаємопов'язаних структурних та функціональних компонентів, що підпорядковані меті виховання, освіти та навчання підростаючого покоління й дорослих людей» [2, с. 42]. Серед структурних компонентів педагогічної системи вченим виділяються: 1) навчальна інформація; 2) засоби педагогічної комунікації (методи, форми, засоби навчання та виховання); 3) студенти; 4) педагог; 5) мета. Зазначене зумовлює використання системного підходу як одного із головних при дослідженні ІАУ.

Особистісно-діяльнісний підхід до дослідження ІАУ, педагогічні основи якого були предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних науковців (І. О. Зимньої, І. А. Зязюна, В. Г. Кременя), здійснюється з урахуванням індивідуальних особливостей студентів, їх мисленевих здібностей, що сприяє саморозвитку та самовихованню їх особистості. Цей підхід являє собою діалектичну єдність особистісного та діяльнісного підходів у педагогіці. Якщо особистісний підхід спрямований на визнання особистості як носія культури, її інтелектуальної та моральної свободи у природному процесі саморозвитку, то діяльнісний підхід вимагає створення умов для активного пізнання, самовизначення та самореалізації студентів. Особистісний і діяльнісний аспекти, утворюють нерозривну, єдину інтеграцію,

спрямовану на саморух, самозростання, самореалізацію студента, утвердження його в ролі суб'єкта навчального процесу як активного та свідомого його учасника [3, 144].

Серед принципів реалізації цього підходу найбільш важливими з точки зору професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю є орієнтація на самовиховання та саморозвиток особистості студента; створення умов для розвитку самостійності, ініціативи, результативності діяльності [3, с. 97]. Інтелектуальна свобода та свідомо відповідальність у процесі роботи з навчальною інформацією орієнтують майбутнього вчителя на самостійність та ініціативність у процесі формування професійних знань і вмінь, оптимізують процес формування умінь всебічної обробки навчальної інформації з метою її кращого засвоєння та активного використання у власній професійно спрямованій діяльності.

З позиції нової інтегральної науки – інформології – педагогічна інформація передбачає не стільки процес отримання, зміни та передачі інформації, скільки процес взаємодії, пов'язаної з передачею інформації, тобто інформаційної взаємодії [4]. Інформаційна взаємодія, що відбувається в інформаційному педагогічному просторі, обумовлюється потребами особи в отримання інформації з різних джерел, уміньми її всебічного аналізу з метою перевірки на достовірність і цінність та можливостями ефективного використання результатів обробки інформації у власній професійній діяльності. Тому інформаційний педагогічний простір доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних джерел інформації та інформаційних процесів, які суттєво впливають на формування умінь ефективної роботи з інформацією та професійне становлення майбутнього педагога. Інформологічний підхід сприяє формуванню у майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю правильного розуміння інформаційних процесів, сприяє кращій орієнтації студентів в інформаційному педагогічному просторі, вчить більш повно й адекватно інтерпретувати слова іншої людини, більш аналітично читати, уникати величезної кількості інформаційних вірусів, якими насичено інформаційний простір і які можуть негативно впливати на розвиток професійних знань і вмінь.

За допомогою проблемного підходу у студентів розвиваються здібності до творчого вирішення різних навчально-виховних завдань, які вимагають актуалізації знань, аналізу. Цей підхід ґрунтується на створенні проблемних ситуацій і потребі людини думати та діяти. При цьому завдання може ставити викладач і студенти під його керівництвом вирішують його, або студент сам ставить задачу і сам чи за допомогою викладача розв'язує її. Необхідно зазначити, що проблемний підхід забезпечує розвиток уваги, спостережливості, самостійності, ініціативності, активізацію мислення, тому він пов'язаний з дослідницькою діяльністю, особливо в аспекті вирішення нестандартних завдань.

Застосування проблемного підходу у навчанні іноземних мов має такі переваги:

- сприяє формуванню у студентів умінь самостійної творчої роботи;
- стимулює інтерес до пізнавальної діяльності за допомогою іноземної мови як засобу додаткового спілкування;
- виховує самодисципліну, наполегливість у досягненні мети, сконцентрованість та працездатність. Загальними елементом проблемного методу в навчання читання та говоріння, як вважає вчений, є проблемно-комунікативна задача як засіб вирішення інтелектуального утруднення в мовному та змістовому планах.

На наш погляд, проблемне навчання в повній мірі може сприяти меті нашого дослідження, оскільки у процесі такого навчання знання не даються студентам в готовому вигляді, а студенти, аналізуючи, порівнюючи, синтезуючи, узагальнюючи, конкретизуючи фактичний матеріал, самі отримують з нього нову інформацію. Розумовий пошук починається з проблемної ситуації, що приводить у дію розумові процеси. Мета навчання проблемного типу полягає не тільки в засвоєнні результатів наукового пізнання, системи знань, але й у наявності самого шляху процесу отримання цих результатів, формування

пізнавальної діяльності студента і розвитку його творчих здібностей. В основі організації процесу проблемного навчання лежить принцип пошукової навчально-пізнавальної діяльності студента, тобто принцип відкриття ним висновків науки, способів дії, винаходу нових предметів або способів застосування знань на практиці. Проблемне навчання сприяє розвитку ІАУ студентів за рахунок дослідницько-пошукової діяльності, в основі якої лежить виконання аналітичних операцій. Повний цикл розумових дій – від виникнення проблемної ситуації до вирішення проблеми – має кілька етапів: виникнення проблемної ситуації, усвідомлення сутності утруднення і постановка проблеми, знаходження способу вирішення шляхом здогадки або висунення припущень і обґрунтування гіпотези, доказ гіпотези, перевірка правильності розв'язання проблем [5].

Урахування зазначених підходів у процесі фахової підготовки майбутніх вчителів, зокрема у процесі формування ІАУ, сприятиме виконанню рекомендацій ЮНЕСКО з питань адаптації індивіда до життя в умовах інформаційного суспільства, формуванню у сучасної молоді цінностей гуманістично мислячої, активної особистості, здатної до конструктивної діяльності та професійного самовдосконалення у багатокультурному швидкозмінюваному світі, адже ЮНЕСКО завжди підкреслювала важливість навчальних планів, які забезпечують формування умінь критичного мислення, ефективного спілкування та співробітництва. Серед основних виділяються уміння узагальнювати та обробляти великі обсяги інформації, уміння знаходити відповіді на питання, аналізувати, інтерпретувати факти та концепції [6, с. 37].

Аналіз визначених підходів дав нам змогу виділити зміст та функції досліджуваних умінь у професійній педагогічній діяльності. Представимо узагальнену інформацію у вигляді таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Зміст і функції ІАУ згідно виділених підходів

Підхід	Зміст ІАУ	Функції ІАУ
Системний	ставлення до будь-якого об'єкта (людини, діяльності, явища та ін.) навколишньої дійсності як до системи	визначення структурних елементів досліджуваних об'єктів, предметів та явищ
Особистісно-діяльнісний	орієнтація на самостійність і відповідальність у процесі роботи з навчальною інформацією з метою її кращого засвоєння та активного використання у власній професійно спрямованій діяльності	самовиховання та саморозвиток особистості студента, утвердження його в ролі суб'єкта навчального процесу як активного та свідомого його учасника; створення умов для розвитку самостійності, інтелектуальної ініціативи, результативності діяльності
Інформологічний	закони обробки і перетворення інформації	адекватна інтерпретація слів іншої людини, більш аналітичне читання, уникнення інформаційних вірусів
Проблемний	стимулювання інтересу до пізнавальної діяльності; виховання потреби у самостійній творчій роботі	творче вирішення різних навчально-виховних завдань, які вимагають актуалізації знань, аналізу

Оскільки ІАУ, як і будь-який інший тип педагогічних умінь формуються в дії та процес їх формування передбачає використання системи форм, методів і засобів навчання, базовим підходом до формування досліджуваних умінь ми вважаємо системно-діяльнісний.

ВИСНОВКИ. Зазначені підходи доцільно врахувати і в процесі розгляду педагогічних умов формування ІАУ майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю, які позитивно впливають на професійний рівень та творчу самореалізацію майбутніх педагогів, на удосконалення їхньої діяльності, сприяють їх різносторонньому розвитку, оскільки ефективність педагогічного процесу великою мірою залежить від умов, у яких він проходить. Отже, питання формування ІАУ в умовах професійної підготовки майбутніх фахівців з іноземних мов педагогічного профілю залишається відкритим для теоретичного осмислення й експериментального вивчення, а знаходження нових технологічних рішень сприятиме, на наш погляд, розширенню і збагаченню дослідницького поля педагогічної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Американська бібліотечна асоціація. Стандарт інформаційної грамотності. – (Електронний ресурс). – Режим доступу: www.ala.org.
2. Кузьмина, Н. В. Акмеология : пути достижения вершин профессионализма / Н. В. Кузьмина. – М. : Российская академия управления, 1993. – 73 с.
3. Лісова С. В. Болонський процес і якість освіти / С. В. Лісова // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Болонський процес в Україні та Європі : досвід, проблеми, перспектива. Збірник наук. праць. – Вип. 8. – Рівне, 2008. – С. 194–205.
4. Семенюк, Є. П. Информационная культура общества и прогресс информатики / Є. П. Семенюк // НТИ. Сер. 1. – 1994. – № 1. – С. 1–8.
5. Морська, Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. – [Електронний ресурс]. – <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf>. – Заголовок з екрану.
6. Образование в информационном обществе. Издание ЮНЕСКО для всемирного саммита по информационному обществу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ifap.ru/library/book193.pdf>. – Заголовок з екрану.

Karpenko Ye.

Zhytomyr State Ivan Franko University, Zhytomyr, Ukraine

INFORMATION AND ANALYTICAL SKILLS FORMATION OF PROSPECTIVE PRIMARY AND PRESCHOOL FOREIGN LANGUAGE SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING AT THE UNIVERSITY: APPROACHES

This article deals with the approaches to the formation of information and analytical skills in the context of prospective primary foreign language teachers' training, according to innovative educational trends. The basis of the reform of the system of prospective primary foreign language teachers' training are target priorities: a focus on the process of search for information and incorporating it into their own system of professional knowledge and skills. Therefore, the ability to work effectively with information, processing and use it in educational and vocational activities is an actual. The author analyzes the concept of information and analytical skills of prospective primary foreign language teachers and offers the approaches to their formation in the context of their professional training.

Key words: information and analytical skills, approaches to the formation of information and analytical skills.

REFERENCES

1. American library association. Standard of information literacy, available at: www.ala.org (accessed 10.09.2017).
2. Kuzmina, N.V. (1993), Acmeology: ways to achieve the vertices of professionalism, Russian Academy of Management, Moscow. [in Russian]
3. Lisova, S.V. (2008), Bologna process and quality of education, *Psychological and pedagogical bases of humanization of educational process in school and higher educational institutions. The Bologna Process in Ukraine and Europe: Experience, Problems, Perspectives. Collection of Sciences. Works*, no. 8, pp. 194-205. [in Ukrainian]
4. Semenyuk, Ye.P. (1994), Information Culture of Society and the Progress of Informatics, NTI, Ser. 1, № 1, pp. 1-8. [in Russian]
5. Mor'ska, L.I. (2007), Didactic bases for the preparation of the future teacher of foreign languages for the use of information technology in professional activities, available at: <http://eprints.zu.edu.ua/1868/1/08mlitpd.pdf> (accessed 10.09.2017). [in Ukrainian]
6. Education in the Information Society. UNESCO Edition for the World Summit on the Information Society, available at: <http://www.ifap.ru/library/book193.pdf> (accessed 10.09.2017). [in Russian]

Карпенко Євгенія Миколаївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри англійської
мови з методиками викладання у
дошкільній та початковій освіті,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир,
Україна, 10008.
Тел./факс: +380 412 43-14-17.
E-mail: zu@zu.edu.ua

Karpenko Yevheniia Mykolaivna,
Cand.Sc. (Ped.),
Senior Lecturer of Department of the English
Language and Primary ELT Methodology,
Zhytomyr State Ivan Franko University,
40, vul. Velyka Berdychivska, Zhytomyr,
Ukraine, 10008.
Tel. /fax: +380 412 43-14-17
E-mail: zu@zu.edu.ua

Стаття надійшла 25.08.2017